פורענות מזדמנת לו. למי שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין: **מפני הפוכה.** שהיה מוכיח להם [ד] מעשיהם: **מאי דכתיב זה דור דורשיו.** דמקיש דור לדורשיו: **למעליותא.** לענין חסידות [ה] : מאי שנא דכתיב ביהויקים ולדקיהו בראשית לפי שביקש הקב"ה להפוך מעשה בראשית בימיהם: **תוקפא.**

כעס: **ניחותא.** נוח לרצות:

הדרן עלך יש בערכין

השג יד בנודר. תורת דין השג יד שהעני נידון בערכין לפי השג ידו כדכתיב [ו] ואם מך הוא מערכך בתר נודר אזלינן ולא בתר נידר כדמפרש לקמן: **והשנים בנידר.** כדמפרש לקמן [יח.] ילד שהעריך זקן נותן ערך זקן ולא אזלינן בתר שנים [ז] דיליה דנודר דהא לא אמר ערכי עלי אלא ערך פלוני עלי וערך זקן מבן ששים ומעלה פחות מערך ילד: **והערכין בנערך.** קצב הערך דזכר ונקבה בתר נערך אזיל ולא בתר מעריך כדמפרש לקמן [שם] אים שהעריך אשה דאמר ערך פלונית עלי נותן ערך [ח] הנערך: **בזמן הערך.** כדמפרש לקמן [שם] שאם העריך עצמו [ט] פחות מבן עשרים דהוי ערך קטן וקודם נתינתו נעשה בן עשרים אינו נותן אלא כשעה שהעריך תחילה: **אומר אני אף בערכין כן.** אינו מתרמי בערכין דומיא דקרבנות הוי כקרבנות דהא דאמרת דערכין אינן כקרבנות משום דלא דמו אהדדי דמפני מה עני שהעריך עשיר נותן ערך עני לפי השג ידו משום דאין העשיר חייב כלום ולא דמי למצורע וזה שאמר על העשיר לא נתכוון אלא לפי מדת שנותיו של העשיר שפחותין או יתירין על שנותיו שלו הלכך נידון בהשג יד דהא לא פירש כלום אלא ערך מדת [י] [שנותיו של] העשיר קיבל עליו ודין ערך נידון בהשג יד: **אבל עשיר שאמר ערכי עלי.** דהוי חייב ערך שלם דומיא דמצורע עשיר ושמע עני וכו' [יא] : **גמ'** וקפריך **השג יד במעריך הוא.** ולא בנודר שהאומר דמי עלי אין נידון בהשג יד אלא הכל יתן כשיוכל דאמרינן בפרק האומר משקלי עלי (לקמן כ.) חומר בנדרים מבערכין שהנדרים אין נידונים בהשג יד: **ומשני דלפיב על פי אשר תשיג וגו'.** כלומר האי דקרי למעריך הכא נודר [יב] דלישנא דקרא נקט: **השנים בנערך** (ד) **ולא בנידר.** דהאומר דמי פלוני עלי אין נידון לפי מדת שנים אלא כפי שאותו פלוני נמכר בשוק: **ואף על גב דמדירו עשיר.** בתמיה. מדירו היינו זה שאמר קרבן מצורע [יג] עלי: **דלמא עליה.** דמצורע חס רחמנא אלולת אבל אמדירו לא ידע עני: **מאי אבל בקרבנות אינו כן.** הא בקרבנות נמי אזלת בתר נודר: **ומשני** פורענות מזדמנת לו תניא רבי אליעזר הגדול אומר [ו] אלמלא בא הקב"ה עם אברהם יצחק ויעקב בדין אין יכולין לעמוד מפני תוכחה שנאמר [1] ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני ה' את כל צדקות ה' אשר עשה אתכם ואת אבותיכם [2] זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה פליגי בה רבי יהודה נשיאה ורבנן חד אמר דור לפי פרנס וחד אמר פרנס לפי דורו למאי הלכתא אילימא למעליותא דמר סבר אי מעלי דרא מעלי פרנס ומר סבר אי מעלי פרנס מעלי דרא הא איכא צדקיה דהוה מעלי ודריה לא הוה מעלי והא יהויקים דלא הוה מעלי ודריה הוה מעלי דאמר [ו] רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מאי דכתיב [3] בראשית ממלכות יהויקים [ז] מלך יהודה [ח] ביקש הקב"ה להחזיר את העולם לתוהו ובהו בשביל יהויקים כיון שנסתכל בדורו נתיישבה דעתו ביקש הקדוש ברוך הוא להחזיר את העולם לתוהו ובהו מפני דורו של צדקיהו כיון שנסתכל בצדקיהו נתיישבה דעתו אלא לענין תוקפא וניחותא קאמרינן:

הדרן עלך יש בערכין

השג יד בנודר והשנים בנידר והערכין בנערך

והערך בזמן הערך השג יד בנודר כיצד עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני ועשיר שהעריך את העני נותן ערך עשיר אבל בקרבנות אינו כן [א] הרי שאמר קרבנו של מצורע זה עלי היה מצורע עני מביא קרבן עני עשיר מביא קרבן עשיר רבי אומר אומר אני אף בערכין כן [ב] וכי מפני מה עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני שאין העשיר חייב כלום אבל עשיר שאמר ערכי עלי ושמע עני ואמר מה שאמר זה עלי נותן ערך עשיר: **גמ'** [ג] **השג יד במעריך הוא כדכתי'** [4] אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן השנים בנידר בנערך הוא איידי דאמר השג יד בנודר אמר נמי השנים בנידר: השג יד בנודר כיצד עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני: מ"ט דאמר קרא אשר תשיג יד הנודר בנודר תלה רחמנא אבל בקרבנות אינו כן הרי שאמר קרבנו של מצורע זה עלי היה מצורע עני מביא קרבן עני ואע"ג דמדירו עשיר [5] ואם דל הוא אמר רחמנא ולא דל הוא אמר רבי יצחק כשהיה מדירו עני ודלמא עליה דידיה חס רחמנא אמדירו לא דהכתיב הוא אמר רב אדא בר אהבה ואין ידו משגת לרבות את הנודר אבל מדירו עשיר הכי נמי דמייתי בעשירות א"כ מאי אבל בקרבנות אינו כן לפוטרו אם כן נדר בהדיא חמשים סלעים ואיך נפטר בערך עני [ג]: לפי

השג יד בנודר והשנים בנידר והערכין בנערך. תימה אמאי לא ערכינהו בהדי הדדי וליתני השנים והערכין בנערך ועוד תימ' אמאי לא תני [י] זכר נותן ערך נקבה ולא איצטריך לקמן לומר הערכין בנערך [יא] כו': **ביצד** עני שהעריך את העשיר כו'. [יב] (פי' רש"י) לעיל (דף ז:) פרק אין נערכין פחות כו': **השג** יד בנודר במעריך הוא. פי' במעריך דוקא לא בנודר כדקאמרי' לקמן בהאומר משקלי (דף כ.) חומר בנדרים מבערכין שהנדרים אין נידונים בהשג יד מה שאין כן בערכין [יג] (והוא למעוטי מצורע עשיר): **השג** יד בנודר כיצד עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני. [יד] מפי הר"ר מנחם מיאונ"י כגון עשיר שאמר ערכי עלי ושמע עני [טו] ואמר זה עלי נותן ערך עני [טז] אבל בקרבנות אינו כן הרי שאמר קרבן של מצורע זה עלי כו' [יז] אלא פליג רבי ואומר [יח] עשיר שאמר ערכי עלי ושמע עני ואומר מה שאמר זה עלי נותן ערך עשיר כמו בקרבנות וכן משמע [יט] פי' דתמתי': [כ] אבל מדירו עשיר מאי הכי נמי דמייתי בעשירות א"ס מאי אבל בקרבנות אינו כן. והלא בקרבנות כמו כן הדין שאם אמר עשיר קרבנות של מצורע עני זה עלי מביא קרבן עשיר וא"כ מאי איצטריך יש בקרבנות לערכין ומשני אחדא פי' אמצורע עשיר ומדירו עני דאינו גבי מצורע אם אמר עני קרבן של מצורע עשיר זה עלי נותן ערך עשיר דלא אזלינן בתר הנודר והערכין אזלינן בתר הנודר דאינו אמר עשיר ערכי עלי ושמע עני [ואמר] מה שאמר זה עלי נותן ערך עני דאזלינן בתר הנודר ומש"ה איצטריך הוא למעוטי גביה דלא אזלינן בתר נודר כמו בערכין ולרבי דאמר ערכין וקרבן שוין בדין זה אם כן לא איצטריך הוא למעוטי מצורע עשיר כא] שמדירו עני דנותן ערך עשיר שהרי גבי ערכין כן הדין אלא איצטריך הוא למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר דש"מ הוא איל ורבי בתר חיובא דגברא אזיל ה"נ ניזיל בתר חיובא דגברא ונייתי קרבן עני קמ"ל דלא אבל לרבנן לא איצטריך הוא למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר דהואיל דבערכין אזלינן בתר נודר פשיטא דבמצורע נמי אזלינן בתר נודר ולא איצטריך הוא לכהי כב] כדפי' וכן פירש רש"י וכי דייקינן בסוגיא דשמעתין כן הוא אבל לריך עיון לרבי דמדמה אמר העשיר ערכי עלי לקרבנות דמצורע עשיר דעני הנודר בעי לאיתויי קרבן עשיר והיינו דוקא כשאמר העני הרי עלי קרבנות מצורע זה לפוטרו ואם אמר כן בערכין מאי טעמא דרבנן כיון שאמר הרי מה שאמר זה עלי לפוטרו אם כן נדר בהדיא חמשים סלעים ואיך נפטר בערך עני [כג]: לפי עשיר, לכן תננהו בחדא לישנא והיינו דקאמר בגמרא איידי דאמר השג יד בנודר אמר השנים בנידר. הרא"ש ז"ל:

ה) [סנהדרין קג. ע"ש], ו) [ן יפה"ת], ז) [ויקרא כז],

מוסף רש"י

מאי דכתיב בראשית כו'. מ"ט כתיב בהני בראשית יותר מאחריני, ולו משום תחילת ממלכתו קאמר, ה"ל למכתב בשנת ראשונה למלכותו, אלא להני שני קרא בדינורייס וכתיב בראשית, לומר שעשה בראשית היה בימי יהויקים שביקש הקב"ה להחזיר את העולם לתהו ובהו כמו שהיה מבראשית (סנהדרין קג.). **כיון שנסתכל בדורו.** של יהויקים שהיו לדיקים, שעדיין לא גלו אחרם והמקבר (שם). **דורו של צדקיהו.** היו רשעים, אבל הצדיקים הגלו כבר עם יהויכין (שם).

הדרן עלך יש בערכין

רבינו גרשום

פורענות מזדמנת לו. ואם יארע לו אחד מאלו בתוך מ' יום ניצול מאותו פורענות: **צדקות ה' אשר עשה [אתכם ואת אבותיכם].** מלמד שבצדקה עשה את אבותיכם ולא בדין: **זה דור דורשיו.** כלומר כדור כן דורשיו היינו מנהיגיו: **לענין תוקפא וניחותא.** כלומר שאם המנהיג קפדן כך כל הקהל וכן נמי אם הוא עניו אף כולן כן:

הדרן עלך יש בערכין:

השג יד בנודר. [השג יד דכתיב על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו בתר השג יד דמעריך אזלינן דהיינו נודר כדמפרש בגמרא ולא בתר נערך כדמפרש כיצד עני שהעריך כו': **והשנים בנידר.** היינו כערך מה שכתוב [בתורה] אם מבן חדש (שנים) אם מבן עשרים בתר שנים דנערך אזלינן ולא בתר מעריך ומפרש כיצד כו' אכל חד וחד]: **אבל בקרבנות [אינו כן].** דלא אזלינן בתר השג יד דמדיר אלא [דנידר] כדמפרש הרי שאמר קרבנות של מצורע זה עלי שאביאם תחתיו: **היה מצורע עני [מביא קרבן עני] כו':** **רבי אומר אומר אני אף [בערכין כן].** כמו] בקרבנות דאזלינן בתר נידר: **וכי מפני מה כו'.** כלומר [אם כן] מפני מה קתני רישא דמתני' עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני דאזלינן בתר השג יד בנודר לפי **שאין העשיר הנערך חייב כלום אבל עשיר שאמר [ערכי עלי]** שחייב בערכו ושמע עני כו' אזלינן בתר השג יד בנידר דומיא דקרבנות: **גמ':** [וקא בעי אמאי תני תנא **השג יד** בנודר הא בנדרים לא אזלינן בתר השג יד אלא בערכין **במעריך** ומתרץ דהאי נודר דקתני היינו מערך ואמאי תני נודר בתר לישנא דקרא {אזיל} **דכתיב על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו** קא קרי למעריך נודר: **והשנים בנידר.** בנערך איבעי ליה למיתני: **איידי דאמר השג יד בנודר.** בתר קרא אמר נמי השנים בנידר]: **בנודר תלה רחמנא** השג יד דאי עני הוא נותן שקל ופטור אפילו אם יעשיר אח"כ ואם לא נתן שקל בעניותו אם יעשיר יתן ערך שלם: **אבל בקרבנות אינו כן.** אלא תליא השג יד בנידר: **ואע"ג דמדירו עשיר.** יביא קרבן עני כשהנידר עני: **ואמאי אם דל הוא.** המביא קרבן **אמר רחמנא** יביא קרבן עני והאי מדירו דחייב להביא קרבן עשיר הוא ואמאי מביא קרבן עני: **כשהיה מדירו [נמי] עני.** הלכך מביא קרבן עני: **[ואמאי]** ודלמא עליה דידיה. על מצורע עצמו כשהוא דל חס רחמנא עליה דלייתי בדלות אבל מדירו שאמר קרבנותיו עלי אף על גב דעני הוא לא חס רחמנא עליה אלא לייתי קרבן עשיר דהא כתיב הוא כלומר דהוא מצורע לייתי בדלות אבל לא מדירו: **(אמר רחמנא)** [**אמר רב אדא** הדר כתיב] **ואין ידו משגת.** דלא צריך למכתב דהא כתיב ואם דל הוא אלא ואין ידו משגת לרבות את המדיר כשהוא עני דמייתי נמי קרבן עני: **אבל מדירו עשיר [מאי]** [**הכי נמי [דמייתי בעשירות]** אע"ג (דהמודר) [דמצורע] הוי עני אלמא דבתר מדיר אזלינן בתר נידר הא קא חזינן מדוקיא דאזלינן [נמי] בתר מדיר כמו בערכין:

ו) [סנהדרין קג. ע"ש], ז) [ן יפה"ת], ח) [ויקרא כז],

תורה אור השלם

1. וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאִשְׁפְּטָה אֶתְכֶם לִפְנֵי יְיָ אֵת כָּל צִדְקוֹת יְיָ אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת אֲבוֹתֵיכֶם: שמואל א יב ז
2. זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁיו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: תהלים כד ו
3. בְּרֵאשִׁית מַמְלֻכוֹת יְהוֹיָקִים בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה מֵאֵת יְיָ לֵאמֹר: ירמיה כו א
4. וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן: ויקרא כז ח
5. וְאִם דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אָשָׁם לְתְנוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בָּלוּל בַּשָּׁמֶן לְמִנְחָה וְלֹג שָׁמֶן: ויקרא יד כא

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה למעליותא וכו' מסידות הס"ל ואמ"כ מ"ס בראשית מאי שנא דכתיב: (ב) ד"ה והערכין בנערך וכו' ערך אשה הס"ל ואמ"כ מ"ס הערך בזמן: (ג) ד"ה אבל וכו' עני וכו' הס"ל ואמ"כ מ"ס השג יד כו' וקפרין: (ד) ד"ה השנים בנידר בנערך הוא ולא בנידר:

שינויי נוסחאות

(א) אומר אלמלי בא [ונ"א: אלגלגא (כלפניהו)] (ש"ס), (ב) יהודה בראשית ממלכת צדקיה מלך יהודה (ירמיה כח א) ביקש (ש"ס), (ג) השג יד בנודר הסג יד במעריך הוא לכתיב כאשר תשיג (ש"ס), (ד) לסם לפי מעשיהם (ש"ס), (ה) מיכא דדיה נמקה (ש"ס), (ו) עלמו בהיזותו פחות מכן עכיים (ש"ס), (ז) מדת שנות העשיר (ש"ס), (ח) נולד לישנא דקלא (ש"ס), (ט) מצורע זה עלי (ש"ס ורב"ה ברש"ש), (י) נ"א והערכין בנערך כיצד ילד שהעריך זקן או זכר שהעריך נקבה ולא אצטריך לומר והשנים בנערך וכו', (יא) בנערך כיצד כו' (ש"ס), (יב) נ"ל פירשתי, (יג) מהכרס"ק מ"ז [ונכ הנ"ק ומגיה שייך בדיבור דלקמן], (יד) עני. מפרש הר"ל מנחם (ש"ס), (טו) ואמר מה שאמר זה עלי (ש"ס), (טז) ערך עני הס"ל, ומה"ל אבל בקרבנות (ש"ס), (יז) בדפו"ל ואהא, (יח) ואומר דעשיר שאמר (ש"ס), (יט) משמע ריהטא דשמעתא דאמרי' אבל כו' [מיכות פי' דתמתי' נמחק] (ש"ס), (כ) מתחיל דבור חדש (צ"ק), (כא) בדפ"ל שהדירו, [ומדירו] (צ"ק), (כב) גי' נ"ק אלא הוא למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני כדפירשתי, (כג) עני. מורי הרמ"ר (ש"ס),

שיטה מקובצת

תוס' ד"ה השג יד כו' בנערך. גליון. וי"ל משום דשנים בנידר אם ילד הוא אם זקן היה ראוי גם השג יד תהיה בנידר אם עני אם

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פי"ד מהלכות מעשה קרבנות הלכה ט ופ"ח מהל' ממוסרי כפרה הלכה יא:
ב ב מיי' פ"ג מהלכות ערכין הלכה ו:

לפי שמצינו בערכין. תימה בלאו [ט] הני טעמא דמצינו בערכין הל"ל גבי מצורע דעני שאמר קרבן מצורע עלי נותן ערך עני מריבויא דאין ידו משגת לרבות את הנודר כדדרים לעיל ויש לומר דמכל מקום אי לא אשכחן בערכין כה"ג לא הוה לן למידרש עני שהעריך את העשיר מריבויא דקרא אם אין ידו משגת: **הכא** נמי בתר חיובא **דגברא** [אזלינן] קמ"ל. והקשה רבינו אלחנן כיון דאמרי' נמי אליבא דרבי מצורע עני שמדירו עשיר אזלינן בתר חיובא דגברא אי לאו מיעוטא דקרא אם כן בערכין נמי ניימא כן דאם אמר עני ערכי עלי ואמע עשיר ואמר מה שאמר זה עלי נותן ערך עני כיון דאין לו מקרא למעט דלא אזלינן בתר חיובא דגברא התם ותירץ רבינו אלחנן דשאני גבי מצורע דאית לן למימר דאזלינן בתר חיובא דגברא אי לאו קרא דממעט ליה כיון שאינו נודר אלא קרבן המצורע דוקא אבל גבי ערכין דאמר העשיר מה שאמר זה העני עלי פשיטא [דלא] אזלינן בתר חיובא דגברא שהרי אם לא היה העני חייב כלום אלא שאמר העשיר ערך פלוני עלי היה נותן ערך עשיר וכל שכן אם נתחייב [י] (קרבן) אין לנו לגרעו לעשיר ליתן ערך עני: **רבי** יהודה סבר דבר המכשירו ומאי ניהו אשם. וא"ת האמר לקמן פר' האומר משקלי עלי (דף כח.) [יא] (ובפרק שלשי דזבין) [יב] (דף יט) כשם שחטאתו ואשמו מעכבת כך עולתו מעכבת [יג] חטאת ועולה הא לא מכשיר כי אם אשם וי"ל דהא ודאי כולהו מעכבי לאכול בקדשים דהא בחטאת שייכא ביה כפרה יותר מאשם [יד] [טו] שהרי אשם אין כל עיקרו אלא להכשיר את המצורע [טז] שהוא מזין עליו [ועל] הבהונות מדם האשם לכך קרי ליה דבר המכשירו:

אבל בקרבנות [בו'] אפ' מת. אין לפרש הא בערכין אם מעריכו הכהן כשהוא עני יותר עד שימות אבל שהיה עני ואין ערך עשיר דהא אמר בתוספתא דערכין עני שהעריך עצמו אין אומרים [יז] לו יעשה מלאכה ויביא ערך עשיר אלא אומר מוטב שיביא ערך עני [יח] ואל יביא ערך עשיר לאחר זמן אלמא משמע שאין ממתינין אלא הכי פירושו אפילו מת אביו שהיה גוסס כדמוקי לה בגמ' [יט] דקרבן מצורע אם היה אביו גוסס בשעת הבאת חטאת וקודם שהספיק להביא קרבנות מת אביו אין להקדש בהן כלום [יא] [אבל בערכין יב] אין לנו אלא מעריכו הכהן בעניו לתת סלע ועד לא גמר לתת סלע מת אביו והעשיר נותן ערך עשיר אך קשה מאי האי דפריך בגמ' פשיטא והא הרבה אתא לאשמועינן שאם מת אביו קודם שהספיק להביא קרבנותיו והעשיר אין להקדש בהם כלום [טו] ויש לומר דקאי אמילתיה דרבי יהודה דאמר עני והעשיר ומזר והעני נותן ערך עשיר אבל בקרבנות מת אביו כגון שהיה גוסס כדמוקי ליה כגון שהיה מתחלה עשיר והעני ועתה קרוב הוא להיות עשיר מירושת אביו

חדא אמצורע עני ומדירו עני וחדא למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני סלקא דעתך אמינא הואיל ואיתרבו איתרבו קמ"ל [ט] לפי שמצינו בערכין עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני יכול אף זה כן ת"ל אם דל הוא ולרבי דאמר אומר אני אף בערכין כן אלמא [ג] אמר בתר חיובא דגברא אזלינן והא לא צריכא קרא למעוטי הוא למעוטי מאי למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר סד"א הואיל ואמר רבי בתר חיובא דגברא אזלינן [ג] [ד] קמ"ל: **מתני'** [א] היה עני והעשיר [ב] עשיר והעני נותן ערך עשיר ר' יהודה אומר [ג] עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עשיר אבל [ד] בקרבנות אינו כן אפי' מת אביו והניח לו ריבוא [ז] או ספינתו בים ובאה לו ברבואות אין להקדש בה כלום: **גמ'** עני והעשיר [ו] אשר תשיג יד הנודר [ח] עשיר והעני על פי אשר תשיג [ט] ר' יהודה אומר אפי' עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עשיר מ"ט דר' יהודה אמר קרא ואם מך הוא מערכך [י] עד שיהא במכותו מתחלתו ועד סופו אלא מעתה [ז] ואם דל הוא הכי נמי עד שיהא בדלותו מתחלתו ועד סופו וכי תימא הכי נמי [ח] והתנן מצורע שהביא קרבנותיו עני והעשיר עשיר והעני הכל הולך אחר חטאת דברי ר' שמעון רבי יהודה אומר הכל [ט] הולך אחר אשם [י] ותניא ר' אליעזר בן יעקב אומר הכל הולך אחר צפרים הא אתמר עלה [יא] אמר רב יהודה אמר רב ושלשתן מקרא אחד דרשו [יב] אשר לא תשיג ידו בטהרתו רבי שמעון סבר דבר המכפר ומאי ניהו חטאת ור' יהודה סבר דבר המכשיר ומאי ניהו אשם ר' אליעזר בן יעקב סבר [יג] הגורם לו טהרה ומאי ניהו ציפרים ואלא הוא למה לי לרבי כדאית ליה ולרבנן כדאית להו אלא מעתה [יד] והוא עד עד שיהא כשר מתחלתו ועד סופו וכי תימא הכי נמי והא תניא [טו] היה [יז] יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו [יח] פקח ונתחרש פתוח ונסתמא שפוי ונשתטה הרי זה פסול אבל היה יודע לו עדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ואח"כ

גמ' עשיר והעני אשר תשיג יד הנודר. דמשמע בתר שעת נדר אזלינן: **שהביא קרבנותיו.** קלת קרבנותיו: **הכל הולך אחר חטאת.** אם הביא חטאת בהמה בעשירות מביא נמי עולת בהמה ואם הביא חטאת העוף בעניות אע"פ שהעשיר מביא נמי עולה בעניות: **אחר צפורין.** שתי צפורין חיות שהוא מביא לצורך הזאה קודם תגלחת אם בשעה שהזו עליו הוי עני מביא בעניות קרבנותיו ואם נאותה שעה היה עשיר מביא כל קרבנותיו בעשירות: **מקרא אחד דרשו.** לגזירת הכתוב היא: **דבר המכפר.** דהכי כתיב במצורע עני (ויקרא יד) וכפר [טו] עליו הכהן וסמיך ליה אי קרא דזאת תורת אשר בו נגע צרעת וגו' דמשמע אשר לא תשיג ידו בשעת כפרה יהא לו

תורה זו של דלות ואף על פי שהשיגה ידו אחר כך: **דבר המכשיר.** דהכי משמע אשר לא תשיג ידו בשעת טהרה תהא לו תורת עניות וטהרה זהו אשם המכשירו לבא במקדש ולאכול בקדשים שמדם האשם הוא נותן על בהונות ותנוך אזניים: לפרין גורמין לו טהרה שכל זמן שאינו מביא לפרין אינו יכול לגלח: **לרבי דאיים ליה רו'.** כדדרשינן לעיל: סומא פסול לעדות דבעינן מו רואה [ויקרא ה]: ואח"כ

[ט] [ב"מ קיד.], [ג] נדה ט. נגעים פי"ד משנה י"ל כריתות ט:, [ד] [כריתות ט:], [ה] נדה ט. נגעים פי"ד מ"ל כריתות ט:, [ו] ב"ב קמח.ע"ב, [ז] [ויקרא יד], [ח] [לקמן יח.],

מוסף רש"י

עד שיהא במכותו מתחילתו ועד סופו. שאם הערין עצמו עני והעשיר קודם שהעריכו כהן, אינו נידון בהשגת יד אלא נותן ערך עשיר (ב"מ קיד.). **מצורע שהביא קרבנותיו.** אחר מקרבנותיו, עני והעשיר. עד שלא הספיק להביא את טלו (נדה ע.). **הכל הולך אחר חטאת.** אם הביא חטאת בדלות מקריב נמי עולתו בדלות, ואם בעשירות מקריב נמי עולה בעשירות (שם). **אחר אשם.** אם בשהקריב אשמו היה עשיר יקריב את האחרים בעשירות (שם). **אחר צפרים.** שתי לפרים חיות טהורות שהיה כהן מטהר בהם את המצורע שבעה ימים קודם תגלחתו, ואלו קרבן הן ושוות בעשיר ובעני ואם נאותה שעה היה עשיר מביא כל קרבנותיו בעשירות (שם). **אשר לא תשיג ידו בטהרתו.** בשעת טהרתו, יביא בעניות אע"פ שהעשיר (כריתות ט:). **דבר המכפר.** אלו טהרתו דבר המכפר חטאו, דעל ז' דברים נגעים בגין (שם). **דבר המכשיר.** אשם שנתנו נותנין על בהונותיו מכשירו בקדשים (שם). **הגורם לו טהרה.** לפרין גורמין לו בחלא טהרתו, שנתנו לפרין אלפור מזין עליו (כריתות ט:). **ונעשה חתנו.** ונעשה פסול לעדות: כך כדאמרינן בסנהדרין (כז:) בפקח זה כולל (רשב"ם ב"ב קכח.). **ונתחרש.** שמתם חולי, היינו נמי נשתטה, דתרגם דומיא דשוטה, א"נ נשתתק ממתם חולי והטורדה אמרה מפיהם ולא מפי כתבם, ולשון נרלה בעיני עיקר, דאי בנשתתק מיירי פשיטא כיון דאינו יכול לדעיל בפיו אין עדותו עדות ולא הוה ליה למיתנייה בהדי הקר שיכולין לדעיל אלא שפסולין מחמת דבר אחר, והאי לאו פסול עדות אית ביה אלא שאין בו כח לדעיל (שם). **פתוח.** עיניו פקוחות שרואה יפה (שם). **שפוי.** חכם (שם).

רבינו גרשום

לעולם בקרבנות אזלינן בתר נידר דהיינו מצורע **וחדא אמצורע עני** וכו' תרתי מעוטי כתיבי בקרא הוא ואין ידו משגת חד אתי למצורע עני ומדירו עני דמייתי מדירו בדלות דהאמרינן ואין ידו משגת לרבות את הנודר ואכתי מהכא לא ילפינן אבל בקרבנות אינו כן דכיון דמדירו נמי עני הוא אף על גב דמייתי בדלות לא ידענן אי אזלינן בתר נידר או בתר מדיר אלא מהכא ילפינן דבקרבנות אינו כן [דחדא] דכתיב ואם דל הוא הוא המצורע מייתי בדלות למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני דהמדיר לא מייתי בדלות אלא בעשירות והיינו אבל בקרבנות אינו כן אלא תלינן השג יד בנידר במצורע. דסד"א הואיל ואיתרבי מדיר לקרבן מצורע עני מואין ידו משגת [לאייתויי בדלות הנודר] איתרבי נמי השתא ואע"ג דהמצורע הוא עשיר הואיל והמדיר הוא עני דלייתי [נמי] בדלות קמ"ל הוא דבדלות דמצורע תלינן כדתניא לפי שמצינו כו': [**יכול אף זה כן.** מי שאמר קרבנו של מצורע עשיר זה עלי והוא עני שיבא בדלות **ת"ל אם דל הוא** למעוטי

תורה אור השלם

1. וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן:
ויקרא כז ח
2. וְאִם דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת וְלָקַח בֶּכֶשׂ אֶחָד אָשָׁם לְתְנוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן לְמִנְחָה וְלֹג שָׁמֶן:
ויקרא יד כא
3. זֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר בּוֹ נֶגַע צָרַעַת אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ: ויקרא יד לב
4. וְנָפַשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ:
ויקרא ה א

שינויי נוסחאות

א) קמ"ל כדתניא לפי (ש"ס), **ב)** תיכת אמר נמתק (ש"ס), **ג)** אזלינן הכא נמי ניזול בתר חיובא דגברא קמ"ל (ש"ס). **ד)** גי' ל"ק ה"נ בתר חיובא דגברא אזלינן, **ה)** והעשיר או עשיר (ש"ס), **ו)** אומר אפילו עני (ש"ס), **ז)** ריכוז וספינתו ביס (ש"ס), **ח)** הנודר והרי ידו משגת עשיר (ש"ס), **ט)** תשיג יד הנודר ר' יהודה (ש"ס), **י)** סבר דבר הגורם (ש"ס), **יא)** עני והוא למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני (ש"ס), **יב)** ואין שיטת הש"ס כן (ש"ס), **יג)** תיכת כלום נמתק (ש"ס), **יד)** בקרבן כ"ש, **טו)** וכפר עליו על המטהר כ"ש, **טו)** כלאו האי טעמא (ש"ס), **יז)** גי' ל"ק ערך, **יח)** ל"ל ובפסחים דף נט., **יט)** דמיר אמרי' כשם (ש"ס), **כ)** מעכבת אלמא דכולן מעכבין וי"ל דאע"ג דחטאת ועולה מעכבי ודאי הא לא מכשיר כי אם אשם הא ודאי [ותיכת וי"ל מקומה לעיל] (ש"ס). **כא)** מאשם אבל מ"מ לא מיקרי מכשיר אלא אשם שהרי (ש"ס), **כב)** גי' ל"ק אבל מפני שאשם אין כו', **כג)** המצורע שהרי מזין על הבהונות (ש"ס), **כד)** בדפו"ל לך ועשה, **כה)** עני מיד ואל (ש"ס), **כו)** בקרבן (צ"ק), **כז)** נ"ל אבל בערכין אם העריכו הכהן בעניו לתת לו כו'. ל"ק בשם ס"ר ועיין בדף יח. תוס' ד"ה לא לריכא מ"ש בשם רש"י, **כח)** בערכין אם מעריכו הכהן בעניו (ש"ס), **כט)** כלום וי"מ דקאי (ש"ס),

שיטה מקובצת

ת"ל אם דל הוא. נ"ב הקשה הר' אלחנן דבשמעתא בתרייתא דכריתות (כח.) דריש מהאי [קרא] דרשא אחריתי, דדריש התם ואם דל הוא ואין ידו משגת מצורע עשיר דהביא קרבן עני הוא דלא יביא אבל מטמא וכו', והכא דריש מדכתיב [ואם דל הוא] כשהוא דל דוקא מביא קרבן דלות ולא עשיר מביא קרבן דלות, וי"ל דשקולין הן ויבואו שניהם. תוספי הרא"ש ז"ל:

מדיר]: **ולר' דאמר** [**אומר אני אף בערכין כן**]. דומיא דהרי שאמר קרבני [של מצורע זה עלי] דאזלינן בתר מצורע הכי נמי אמר ר' בערכין הרי שאמר [אחד] ערכי עלי ושמע זה ואמר מה שהעריך זה [על עצמו] עלי אני אתן בשבילו אם היה נודר עשיר צריך ליתן ערך עשיר ואע"פ שהמדיר הוא עני אלמא אזלינן נמי בערכין בתר השג יד דנידר לטעמא דרבי: הא מצורע עשיר ומדירו עני **לא צריך קרא** הוא למעוטי שהרי ממתני' למדנו דאזלינן בתר חיובא דגברא דנידר: אלא **הוא לרבי למעוטי מאי למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר.** דאזלינן בתר מדירו ומייתי בעשירות דהא כתיב הוא דעליה [דידיה] חס רחמנא ולא אמדירו: **דסד"א הואיל ואמר רבי בתר חיובא דגברא אזלינן.** היכא דנידר בר חיובא כגון עשיר שאמר ערכי עלי דהנידר בר חיובא הוא ליזיל בתריה והרי הוא עני ולייתי מדירו בדלות: **הכא נמי.** כיון דמצורע בר חיובא הוא ליזיל בתריה והרי הוא עני ולייתי מדירו בדלות: **קמ"ל הוא.** הוא דמייתי בדלות אבל אי מדירו הוא עשיר מייתי בעשירות דכתיב כאשר תשיג יד הנודר והרי הוא משיג: **מתני': היה עני** [בשעה שהעריך ולא הספיק ליתן עד שהעשיר **או עשיר והעני נותן ערך עשיר**]. בגמ' מפרש [ט] טעמא וטעמא דר' יהודה [נמ']: **אשר תשיג ידו.** משמע דבתר נתינת יד אזלינן [ולא בשעת נדר והשתא הוי עשיר]: **על פי אשר תשיג יד הנודר.** משמע בתר פה אזלינן היינו בשעת הנדר: **עד שיהא במכותו** [**מתחלתו ועד סופו**] אבל אם העשיר בינתים נותן ערך עשיר: **ואם דל הוא** דכתיב במצורע: **שהביא קרבנותיו.** אחד מקרבנותיו כשהיה עני והעשיר קודם שהביא האחרים: [או הביא אחד כשהוא עשיר והעני **הכל הולך אחר חטאת.** שאם הביא חטאת העוף בדלות אע"ג דהעשיר מייתי נמי עולת העוף בדלות או אם הביא חטאת בהמה בעשירות אע"ג דהעני יביא עולת בהמה: **הכל הולך אחר אשם.** שאם הביא אשמו בעשירות אע"ג דהעני יביא הכל בעשירות. ואם הביא אשם כשהוא עני אע"ג דהעשיר הואיל ובעניותו התחיל להביא אשם יביא השאר בדלות: וכן נמי **הכל הולך אחר שתי צפרים.** אם הביאן בעניותו אע"ג דשוב העשיר יביא השאר בדלות אלמא דלא אמרינן עד שיהא בדלותו מתחלתו ועד סופו: **הא איתמר עלה.** דמשום הכי פליגי בהא דמקרא אחד דרשו כו'): **דבר המכפר.** על חטא והיינו חטאת דאמרינן לעיל בעון שבעה דברים נגעים באין וחטאת מכפרת היינו טהרתו והכל הולך אחריו: **דבר המכשירו.** בקדשים ולהחזיר לאכלו [ג] היינו אשם: **הגורם לו טהרה ומאי ניהו צפרין.** דכתיב ולקח למטהר וגו': **ואלא** הואיל דלא דרשינן [אם דל הוא] עד שיהא בדלות מתחלתו ועד סופו: [**אלא**] **הוא.** דאם דל הוא במצורע למה לי: **לרבי דראית ליה.** כדאמרינן לעיל לרבי למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר ולרבנן למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני: **אלא מעתה.** לרבי יהודה דדריש ואם מך הוא עד שיהא במכותו כו' **הכי נמי כו'**: [**והוא עד.** עד שיהא כשר: **שפוי.** בן דעת:

ט) גרלה לל"ל ומפרש בגמרא טעמא דמ"ק וטעמא דר"י נמי. ג) בכ"ר: **ולחזור לאהלו.**

ואח"כ מתה בתו. קודם שבא לב"ד להעיד: **פיאה.** סיעה: **יכול יהו חייבין.** העדים קרבן שבועת העדות אם לא העידוהו: **והרי לא ייחד עדיו.** שהרי השביע את כולן: **יכול אפי' אמר לו מי.** שיודע עדות אני משביע לא יהו חייבין: **ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיו.** שהרי לא השביע אלא עדיו: **עשיר הוא.** ואמאי אין להקדש כלום בהן: **מניח.** שעדיין לא מת אביו אבל עתיד הוא להניח לו: **פשיטא.** דהא ליתי ליה: **כשהיה אביו גוסס.** בשעה שהכהן מעריכו: **כשהיפה.** שפיגתו מוחכלת ביד אחרים ואין לו במוכה כלום אלא שכהה והיינו ריבוא דקתני במתני': **הא מני ר"א היא.** דאמר לקמן בפ' שור שנגח ר"א: **מתני' יד.** מכן ועד כן שאים דהוי ערכו ג' שקלים: **הערכין בנערך.** ולא אזלינן בקלא הערך בתר מעריך: **גמ' אפה היקשפה דמים לערכין.** בפ"ק (לעיל ד:) דאמרינן נדר בערכך נפשות [ויקרא כז] נדר היינו דמים בערכך היינו ערכין היקישן הכתוב להני תרי מילי: **מרגלית נקלים.** דאזלינן במרגלית בתר קלים לכתיב בערכין [שם] ונתן את הערכך ביום ההוא ודרשינן לקמן (דף כד.). שלא ישהה מרגלית נקלים עני שהעריך עצמו ובא כהן להעריכו ויש לו מרגלית שוה ג' סלעים אין אומרים אם משהין אותה עד שיעלה לכרך אים אם עשיר והוא יקנה בג' סלעים הילכך ג' סלעים יש לו ויתן ערך שלם אין אומרים כן ואין להקדש אלא מקומו ושעתו וה"ל בדמים אם אמר דמי מרגלית זו עלי אין אמין אותה לפי מכר הכרכים אלא לפי מכר אותה שעה ואותו מקום: **ולידון בכבודו.** שאם הערך דבר שהנשמה תלויה בו כגון שאמר ערך ראשי עלי ונתן ערך שלם לכתיב גבי ערכין בערכך נפשות דבתר נפש אזלינן: **שיהו בשעת נתינה.** דבדמים פשיטא לן דיהיב כשעת נתינה ולא כשעת נדר דהא כעבד [ט] בשוק אמין אותו ואם אמר דמי עלי בתשרי ובניסן בא לב"ד מי יודע מה היה שוה בשעת נדר ושעת נתינה היינו שעה שהוא בא לב"ד: **ת"ל ערכך יקום.** דמשמע ערכין בשעת ערך שאם הערך עצמו בן ששים ונעשה יותר על ששים נותן ערך גדול ולא ערך זקן: **מתני' יום שלשים ללמטה.** ואם אמר ערך פלוני קטן עלי ואותו קטן היה באותו יום בן ל' הוי כלמטה ולא אמר כלום [י] ואין ערך לפחות מבן חדש דהכי כתיב [יא] ואם מבן חדש וגו': **ומעלה.** משמע ששלמה שנת ששים ואז הוא נידון כזקן אבל בשנת ששים נידון כילד: **הן אם עשינו.** בתמיה. כלומר וכי כן הוא אם עשינו שנת ששים כלמטה להחמיר דערך גדול יש [יב] לו לפחות מבן ששים כ' סלעים וליותר על בן ששים אין ערך אלא ט"ו סלעים: **נקל.** דערך [יותר] [יג] על בן כ' יותר גדול הוא מפחות מבן עשרים וכן בבן חמש כדכתיב בקראי [יד]: **ר"א אומר.** לעולם שנת חמש ושנת עשרים ושנת ששים כלמטה עד שתשלם כל השנה וחדש ויום א' משנה האחרת: **גמ' אילא למפרך דדפרכינן.** במתניתין: **שנה יתירי לחיבי.** דמלי למכתב ואם מבן ה' שנים ועד בן כ' ואנא ידענא דעשרים נמי [טו] (כ') בשנים משתעי שנה ל"ל [יד] **וכן ששים: וימא מפני.** דמצריך קרא למילף שנת [יא] עשרים כלמטה דלא כרבי דאי כרבי האמר עד ועד בכלל וכיון דכתיב מבן חמש שנים ועד בן עשרים [ויקרא כז] ממילא ידענא דשנת עשרים בכלל והיינו כלמטה: **יכול.** מיום הראשון ואילך יהא מוזהר על חמץ ולא ראשון בכלל: כענין

ואח"כ מתה בתו פקח ונתחרש וחזר ונתפקח פתוח ונסתתמא ואח"כ נתפתח שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה כשר זה הכלל כל שתחילתו וסופו בכשרות כשר שאני התם דאמר קרא [1]או ראה אם לא יגיד בראייה והגדה תלא רחמנא מילתא והא איכא ואלא והוא למה לי לכדתניא ראה [ז]א[2]סיאה של בני אדם עומדין ועידיו ביניהן ואמר משביעני עליכם אם יודעים אתם לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין ת"ל והוא עד והרי לא ייחד עידיו יכול אפילו אמר כל מי ת"ל והוא עד והרי ייחד עידיו: אבל בקרבנות אינו כן וכו': אביו מת והניח לו ריבוא עשיר הוא אמר ר' אבהו אימא מניח לו ריבוא פשיטא כשהיה [3]אביו גוסס מהו דתימא [ח]רוב גוססין למיתה קמ"ל ספינתו בים ובאה לו בריבואות עשיר הוא אמר רב חסדא כשהיתה מוחכרת ומושכרת ביד אחרים והאיכא [ט] שכירות [י]שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ותיפוק ליה משום ספינה הא מני ר"א היא דתנן [יא]רבי אליעזר אומר [3]אם היה איכר נותן לו צמדו וחמר נותן לו חמורו: **מתני' השנים בנידר כיצד [ד]ילד שהעריך זקן נותן ערך זקן וזקן שהעריך את הילד נותן ערך ילד הערכין בנערך כיצד איש [ה]שהעריך האשה נותן ערך אשה ואשה שהעריכה איש נותנת ערך איש והערך בזמן הערך כיצד הערכו [1]פחות מבן חמש ונעשה יתר על בן חמש פחות מבן עשרים ונעשה יתר על בן עשרים נותן [3] בזמן הערך: **גמ'** ת"ר אתה הקשית דמים לערכין [יב]מרגלית לקלים [1]ולידון בכבודו יכול נקיש ערכין לדמים שיתן כשעת נתינה ת"ל [2]כערכך (כן) יקום אינו נותן אלא בזמן [3] הערך: **מתני'** [1]יום שלשים כלמטה הימנה שנת חמש ושנת עשרים כלמטה [ז] מהם שנאמר [3]ואם מבן ששים שנה ומעלה הרי אנו למדים בכולן משנת ששים מה שנת ששים כלמטה הימנה אף שנת חמש ושנת עשרים כלמטה [ח] הימנה הן אם עשה שנת ששים כלמטה ממנה להחמיר נעשה שנת חמש ושנת עשרים כלמטה ממנו להקל ת"ל שנה שנה לגזירה שוה מה שנה האמורה בשנת ששים כלמטה [1] אף שנה האמורה [1] משנת חמש ושנת עשרים כלמטה ממנו בין להקל ובין להחמיר ר"א אומר עד שיהו יתירות על השנים חדש ויום אחד: **גמ'** מופנה דאי לא מופנה איכא למיפרך כדפרכינן שנה שנה יתירי כתיבי לימא מתני' דלא כרבי דאי רבי האמר [1]עד ועד בכלל דתניא [4]מיום הראשון ועד יום השביעי יכול ראשון ולא ראשון בכלל שביעי ולא שביעי בכלל כענין

בן. שאם היה עני והעשיר אינו מביא קרבן עשיר: **אלא אפילו מת אביו** בשעה שהוא חייב להביא קרבן **והניח לו ריבוא** ליטרא **או ספינתו בים ובאה** לו **בריבואות** שכירות **אין** להקדש [בהן] **כלום** ומביא קרבן עני: מאי שנא בקרבנות דאין להקדש בהן כלום וא"ש בערכין עני והעשיר דנותן ערך עשיר משום דבקרבנות כתיב אשר לא תשיג ידו בטהרתו אי משיג בזמן טהרה אין אי לא לא אבל בערכין כתיב כפי אשר תשיג יד הנודר יערימכנו הכהן אימתי שמשיג יתן ערך עשיר והא דאמרינן לקמן (דף כד.) שלא ישהא (אפילו) מרגליות לקלים כו' הני מילי כי לית ליה אבל כי אית ליה מידי יתמין ויתן ערך עשיר: **אביו מת** בשעת הבאת קרבן **עשיר הוא.** אמאי מביא קרבן עני: **אימא מניח לו.** כלומר לא תימא מת והניח לו שכבר בא לידו אלא מניח אביו [לו]: **פשיטא.** שאין להקדש כלום שעדיין לא הגיע לידו: [**מהו דתימא**] **רוב גוססין למיתה.** וכמי דמת דמי והגיע כבר לידו ועשיר הוא קמ"ל: [**כשהיתה**] **מוחכרת.** [חכירות] למחצית שכר או לשליש: **שכירות אינה**

ז) וכן פירש"י בד"ה שנה יתירי.

ח) שבועות לה. [ושם איתא דאם סיעה, ב) [קדושין עח]: שבועות לג. לז: גיטין כח.], ג) [קדושין מח: סנ. ב"מ סה. עב. קי:], ד) לקמן כג.; ה) [לקמן כד.], ו) [לעיל ד: ב"מ קיד.], ז) [ברכות כו: וש"נ], ח) [ויקרא כז], ט) [ויקרא מז], י) שיך לעיל, יא) [עי' לקמן כד. ועי' מויי"ט במשנה ג ד"ה רבי יהודה],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ליתא וכו' דשנת עשריס:

מוסף רש"י

ואח"כ מתה בתו. דהייט קרוב ומתמקח וכגון שאין לו בנים הימנה כדתנן בפ' זה בורר (דשב"ם ב"ב קכח). **ואח"כ נתפתח.** שחזר מאור עיניו (שם). **כל שתחילתו.** דלאיים המעשה, **וסופו.** שעת הגדת עדות (שם). **והרי ייחד עדיו.** דכיון דאמר עומדין כאן אוזן העומדין אצלו ייחד ומיינין, ולפי לא פריש הכי בהדיא תנא ברישא פטורין (שבועות לה.). **שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף.** דלאמר בראיהו נקף (ב"מ סה.) כשכיר שנה בשנה, שכירות שנה זו משתלמת בתחילת שנה אחרת (ב"מ קי:). **צמדו.** לאמר בקר שלו הן כלי אומנתו (לקמן כב:). **מרגלית לקלים.** לאדם קל ועני שהעריך עצמו ויש לו מרגליות, לא ישהנה לו גזבר לומר הטעה אותה לכרך ולפי אותן הדמים תן, אלא לפי מה שהוה כאן אמין, וחז משהה אותה וימכרנה כמה שילא ולפי דמים שנמצאה יתן, שהרי בזמן שהעריכו כאן לא היה לו יותר (לקמן כד.). **ולידון בכבודו.** אם אמר ערך אבר שהנשמה תלויה בו עלי נותן דמי כולו ואם אמר ערך ידי עלי לא אמר כלום, שאין ערך כמוך אלא לנפש. נידון בכבודו, שאבר נידון לפי כבודו, שאם הנשמה תלויה בו נותן דמי כולו (ב"מ קיד. וכעי"ז לעיל ד:).

שינויי נוסחאות

(א) והסיקה שכרה שכירות (ש"ס). (ב) נותן בזמן הערך (ש"ס). (ג) בא"ל: בזמן, (ד) בלמטה הימנו שנאמר (ש"ס). (ה) בלמטה הימנו (ש"ס). (ו) בלמטה ממנה (ש"ס). (ז) האמורה בשנת חמש (ש"ס). (ח) בהן כלום (ש"ס). (ט) בנעד בשוק (ש"ס). (י) כלום דאין ערך (ש"ס). (יא) יש לפחות מבן ששים דפחות מבן ששים ערכו [מיכא לו נמתקן] (ש"ס). (יב) כדפא"ל לערך יותר על בן עשרים גדול הוא, (יג) אות כ' נמתקן (ש"ס). (יד) וכן בששים שנה הס"ד (ש"ס). (טו) בההוא הוא דכתיב ואם מן (ש"ס). ל"ל בהוא דהכא (גליון). [ומל"ק גורס הכא הוא וגבי אם מן הוא ממערכן לא דרשו ומתא יש לדקא בשום מקום אהאי הוא דהכא], (טו) נדל"ל להקדש לקמן כד., (יז) פשיטא לן (ש"ס). (יח) לומר שלא היה שוה יותר מעכשיו אם אמו לוחש (ש"ס).

רבינו גרשום

ומתה בתו. שנתרחק: **כל שתחלתו וסופו בכשרות כשר.** אע"פ שבינתיים היה פסול]: **בראייה והגדה תלא רחמנא.** ובלבד שיהא ראוי בשעת ראיה ובשעת הגדה אע"ג דפסיל בנתיים לא איכפת לן. [והא איכא. ראוי]: **והוא.** עד למה לי: **ת"ל והוא עד.** [עד] שישמע העד ביחוד קול אלה ולא שישתפנו עם האחרים: **יכול אפי' אמר כל מי.** מכם שיודע העדות יהא מושבע: **ת"ל והוא עד.** והרי ייחד עדיו שהרי עדיו השביע ולא אחרים: **אבל בקרבנות אינו כן.** שאם היה עני והעשיר אינו מביא קרבן עשיר: **אלא אפילו מת אביו** בשעה שהוא חייב להביא קרבן **והניח לו ריבוא** ליטרא **או ספינתו בים ובאה לו בריבואות** שכירות **אין לחקדש** [בהן] **כלום** ומביא קרבן עני: מאי שנא בקרבנות דאין להקדש בהן כלום וא"ש בערכין עני והעשיר דנותן ערך עשיר משום דבקרבנות כתיב אשר לא תשיג ידו בטהרתו אי משיג בזמן טהרה אין אי לא לא אבל בערכין כתיב כפי אשר תשיג יד הנודר יערימכנו הכהן אימתי שמשיג יתן ערך עשיר והא דאמרינן לקמן (דף כד.) שלא ישהא (אפילו) מרגליות לקלים כו' הני מילי כי לית ליה אבל כי אית ליה מידי יתמין ויתן ערך עשיר: **אביו מת** בשעת הבאת קרבן **עשיר הוא.** אמאי מביא קרבן עני: **אימא מניח לו.** כלומר לא תימא מת והניח לו שכבר בא לידו אלא מניח אביו [לו]: **פשיטא.** שאין להקדש כלום שעדיין לא הגיע לידו: [**מהו דתימא**] **רוב גוססין למיתה.** וכמי דמת דמי והגיע כבר לידו ועשיר הוא קמ"ל: [**כשהיתה**] **מוחכרת.** [חכירות] למחצית שכר או לשליש: **שכירות אינה**

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פ"ט מהל' שבועות הל"ט:
ט ב מיי' פ"י מהל' שגגות הלכה י:
י ג מיי' פ"ג מהל' ערכין הלכה יח ופסק כת"ק עי' כ"מ:
יא ד ה מיי' פ"א מהל' ערכין הל"ט:
יב ו מיי' פ"ג מהל' ערכין הל"א:
יג ז מיי' פ"א מהל' ערכין הל"ג:

תורה אור השלם

1. וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ:
ויקרא ה א
2. אִם מִשְׁנַת הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ בְּעֶרְכְּךָ יָקוּם:
ויקרא כז יז
3. וְאִם מִבֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם זָכָר וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁקֶל וְלַנְּקֵבָה עֶשְׂרָה שְׁקָלִים:
ויקרא כז ז
4. שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד יוֹם הַשְּׁבִעִי:
שמות יב טו

רבינו גרשום (המשך)

[**משתלמת אלא לבסוף**]. ודעדיין לא הגיע לידו ולא הוי עשיר: **ותיפוק ליה משום ספינה.** גופה שהיא שלו והרי הוא עשיר: **הא מני.** דלא חשביגן ליה: **ר' אליעזר היא.** דאמר לקמן במקדיש נכסיו **אם היה איכר** [**נותנין לו צמדו**] אף הכא אם היה ספן נותן לו ספינתו: [**השנים בנידר.** שתולין זמן השנים בנידר ולא במדיר כדמפרש **כיצד ילד שהעריך את הזקן כו'**: **הערך בזמן הערך.** תולין את הערך בזמן שהעריך. **כיצד העריך פחות מבן חמש** ולא הספיק ליתן הערך עד שנעשה יותר מבן חמש אינו נותן אלא ערך כו'. או פחות מעשרים כו' אינו נותן אלא כמה שהיה חייב ליתן בזמן שהעריך: **אתה הקשית** אותה דכתיב בהבהמה טמאה דכתיב והעריך אותה הכהן ואין ערכין לבהמה אלא דמים דכתיב כערכך כו' לומר כן יקום אלא מ"ט מפיק ליה בלשון ערכין להקיש **דמים לערכין** לאלו הדינין **דמרגלית לקלים.** כדאמר בפרק שום היתומים ונתן את הערכך ביום ההוא שלא ישהא] מרגלית לקלים. כלומר אדם עני קל שהקדיש נכסיו והיה לו מרגלית משובחת אין שמין אותה בן אילו היתה ביד עשיר שיכול להמתין היתה שוה כך וכך או מי שהיה מעלה אותה לכרך פלוני היה מוכרה ביוקר אלא אין להקדש אלא כמה שהיא שוה במקומו של מקדיש ובשעתו שאין ממתינין עד לשוק שתמכר ביוקר. [וכן פרה אין ממתינין אותה לאטליז אלא להכי איתקש דמים לערכין דאין לו אלא בזמן הערך: **ולידון בכבודו.** שאם אמר דמי ראשי או כבדי עלי נידון בכבודו של אבר כמו בערכין ונותן דמי כולו מפני שהנשמה תלויה בו]: **יכול נקיש ערכין לדמים. שיתן בשעת נתינה** כדכתיב ונתן את הערכך ביום ההוא. והאי ערכך היינו דמים כדאמרן לעיל: **ת"ל בערכך כן יקום.** כשעת הערך יקום: **מתני'**: [**יום שלשים כלמטה הימנו.** שאם הערך ביום שלשים כאילו הערך פחות מבן חדש ואינו נותן כלום: **שנת חמש ושנת עשרים כלמטה הימנה.** שאם הערך בשנת חמש נותן ערך בן שלשים כאילו בשלש או באחד בשנה הערך כדכתיב ואם מבן חדש ועד בן חמש שנה וכן שנת עשרים כלמטה הימנה שנותן ערך בן חמש שנאמר] ואם מבן ששים שנה ומעלה דכיון דכתיב בן ששים ואיצטריך

ח א מיי' פ"ט מהל' שבועות הל"ט:
ט ב מיי' פ"י מהל' שגגות הלכה י:
י ג מיי' פ"ג מהל' ערכין הלכה יח ופסק כת"ק עי' כ"מ:
יא ד ה מיי' פ"א מהל' ערכין הל"ט:
יב ו מיי' פ"ג מהל' ערכין הל"א:
יג ז מיי' פ"א מהל' ערכין הל"ג:

שיטה מקובצת

רש"י ד"ה שיתן כשעת נתינה. וז"ל הרא"ש ז"ל בתוספותיו פרש"י פשיטא לן בדמים יהיב כשעת נתינה ולא כשעת הנדר וכו', ולא נהירא דלמ"ד (ב"ק מ.) בדמוזיק שיימינן מי ידענין כמה היה שוה בשעת הנזק, ועוד תניא בתוספתא (פ"ג ה"ו) חומר בבהמה מבאדם שאם אמר דמי בהמה עלי ומתה חייב דמי אדם עלי ומת פטור, ואי טעמא דפטור משום דלא ידענין שוויו בהמה נמי לפטור מהאי טעמא, וצריך לומר דאיכא שום קרא דדרשי מיניה דאזלינן בדמים בתר שעת נתינה ע"כ, אבל הר"י ז"ל כתב בגליון דהא דתניא בתוספתא דמי בהמה עלי ומתה חייב דמי פלוני עלי ומת פטור מצינו למימר דטעמא לפי שיש דמים לנבלה ואין דמים למת דאסור בהנאה. עכ"ל: **תוס' ד"ה לא צריכא כו' שאין בו.** והא דתניא בתוספתא (פ"ג ה"ו) חומר בבהמה מאדם שהאומר דמי בהמה עלי ומת פטור מההיא לא קשיא לרש"י דהתם היינו טעמא לפי שהבהמה אף לאחר שמתה יש דמים לנבילה אבל אדם שמת אין לו דמים דמת אסור בהנאה, מיהו מהא דתנן לקמן בפ' האומר משקלי עלי (כ:) שור זה עלי עולה בית הין עלי קרבן מת השור ונפל הבית חייב לשלם משמע שמשלם כמו שהיה שוה כשהוא חי, לכך צ"ל דגבי בהמה אם אמר דמי עלי ומתה אדם נותן כשעת הנדר לפי שאדם יודע שומת בהמה אבל באדם שאין אדם יודע שומתו לפיכך אם אמר דמי פלוני עלי נותן כשעת נתינה: **ד"ה יכול ראשון כו' עד יום השביעי.** גליון. ואע"ג דכתיב בקרא אחרינא שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל חמץ ונכרתה הוה אמינא דכרת לא קאי אכל שבעת ימים כיון דכתיב מיום הראשון עד יום השביעי בקרא אחרינא. הרא"ש ז"ל:

למיכתב ומעלה ש"מ דמה שיערך מבן ששים ואילך הוי כלמעלה הא שנת ששים גופה כלמטה הימנה: **[והרי אנו למידין לכולם משנת ששים כו'.** הין אם עושה שנת ששים כלמטה היינו להחמיר שמעשרים ועד ששים ערכין נ' שקל ומס' ומעלה אינו אלא ט"ו שקל. נעשה שנת חמש ושנת עשרים כלמטה הימנה להקל שפחות מחמש אין ערכו גדול כשל חמש וכן פחות מכ' ערכו כמועט משל למעלה מעשרים]: **ת"ל שנה שנה.** נאמר בששים שנה [ונאמר] בחמש ובעשרים שנה לג"ש כלומר היקישא הוא ואין משיבין על היקישא בין להקל בין להחמיר: [**ר' אליעזר אומר עד שיהו יתירות על השנים חודש ויום אחד.** שלעולם אינו נותן ערך בן חמש עד שיהא בן חמש ויותר על החמש חודש ויום אחד. וכן נמי לעולם אינו נותן ערך בן עשרים עד שיהא בן עשרים וחדש ויום אחד]: **גמ' מופנה.** האי שנה שנה דאין צריך לגופו אלא לידון בג"ש דאל"כ איכא למיפרך כדפרכינן במתני' הן אם עשה שנת ששים כלמטה כו': [**שנה שנה יתירי כתיב.** כלומר למה] לי למיכתב שנה בשנת עשרים ושנת (עשרים) [ששים] ליגמרו מבן חמש שנים אלא להקיש: ואי' {דמפרשי} שנה [ט] שנה יתירא דמצי למימר ואם מבן חמש {שנים עד בן כ'} ולא איצטריך למיכתב שנים בתרא וכל כולה שנה בתראי: **דאי ר' היא הא אמר** לקמן **עד ועד בכלל** כלומר כיון דכתב עד בן חמש שנים ועד בן עשרים שנה ממילא שמעינן דכלמטה הימנה דעד ועד בכלל ולא צריכא ג"ש:

ט) [**ר' אליעזר אומר עד שיהו יתירות על השנים חודש ויום אחד.** שלעולם אינו נותן ערך בן חמש עד שיהא בן חמש ויותר על החמש חודש ויום אחד. וכן נמי לעולם אינו נותן ערך בן עשרים עד שיהא בן עשרים וחדש ויום אחד]: **גמ' מופנה.** האי שנה שנה דאין צריך לגופו אלא לידון בג"ש דאל"כ איכא למיפרך כדפרכינן במתני' הן אם עשה שנת ששים כלמטה כו': [**שנה שנה יתירי כתיב.** כלומר למה] לי למיכתב שנה בשנת עשרים ושנת (עשרים) [ששים] ליגמרו מבן חמש שנים אלא להקיש: ואי' {דמפרשי} שנה [ט] שנה יתירא דמצי למימר ואם מבן חמש {שנים עד בן כ'} ולא איצטריך למיכתב שנים בתרא וכל כולה שנה בתראי: **דאי ר' היא הא אמר** לקמן **עד ועד בכלל** כלומר כיון דכתב עד בן חמש שנים ועד בן עשרים שנה ממילא שמעינן דכלמטה הימנה דעד ועד בכלל ולא צריכא ג"ש: